

KENNISDOCUMENT

Lokaal eigendom en financiële participatie

RES Fruitdelta Rivierenland

Sandra van Dieten & Willem van Wingerden

Januari 2024

INHOUD

1. Aanleiding	3
2. Lokaal eigendom	5
2.1 <u>Wat is lokaal eigendom?</u>	5
2.2 <u>Vormen van financiële participatie</u>	8
3. Lokaal eigendom en financiële participatie in Nederland	9
4. Inventarisatie beleidskaders lokaal eigendom en financiële participatie Rivierenland 12	
4.1 <u>Inventarisatie</u>	13
4.2 <u>Bevindingen beleidskaders</u>	18
5. Lokaal eigendom en financiële participatie in rivierenland in de praktijk	19
5.1 <u>Introductie: wat is in beeld gebracht</u>	19
5.2 <u>De cijfers</u>	20
5.3 <u>Bevindingen lokaal eigendom en financiële participatie in Rivierenland in de praktijk</u>	24
6. Voortschrijdend inzicht in de praktijk	25
7. Conclusies en aanbevelingen	27
7.1 <u>Conclusies</u>	27
7.2 <u>Aanbevelingen voor vervolg</u>	28
8. Geraadpleegde bronnen	30

Deze inventarisatie naar lokaal eigendom en financiële participatie is een initiatief van het ambtelijk RES-team. Aanleiding was de constatering in de [voortgangsrapportage](#) dat: "Lokaal eigendom een succesfactor is bij het realiseren van duurzame energieprojecten. Op regionaal niveau is er weinig zicht op de invulling van de 50% lokaal eigendom bij projecten", en dat dit daarom om aandacht vraagt. (pag. 25). De RES Stuurgroep FruitDelta Rivierenland heeft kennis genomen van deze rapportage, maar laat het aan de afzonderlijke gemeente(raden) om te oordelen over de conclusies en aanbevelingen.

1 AANLEIDING

“Lokaal eigendom is een succesfactor bij het realiseren van duurzame energieprojecten.” Dit citaat uit de Voortgangsrapportage RES 1.0, (ingediend bij NPRES 1-7-2023) komt overeen met het algemeen streven naar een evenwichtige eigendomsverdeling beschreven in het landelijk Klimaatakkoord uit 2019.

Lokaal eigendom en financiële participatie worden belangrijk gevonden voor een rechtvaardige wijze van verdelen van de lusten en de lasten, het creëren van waarde voor een gebied en het versterken van draagvlak voor grootschalige wind en zon projecten.

Ondanks dat dit belang breed wordt gedragen, werd bij het opstellen van de voortgangsrapportage geconstateerd dat er (regionaal) weinig zicht is op de invulling van de ambitie van 50% lokaal eigendom van de omgeving bij projecten. Daarom is besloten dit thema extra aandacht te geven in 2023. Resultaat is dit kennisdocument, een vervolg en verdieping op het in 2022 opgestelde [kennisdocument participatie](#).

Met dit kennisdocument willen we politiek bestuur, samenwerkingspartners en andere geïnteresseerden inzicht geven in:

- Wat lokaal eigendom en financiële participatie nu precies is.
- Wat er in Rivierenland op dit moment aan beleid is ten aanzien van lokaal eigendom en financiële participatie.
- Wat in de praktijk tot op dit moment in projecten aan financiële participatie en lokaal eigendom is gerealiseerd.
- Doel is om met dit inzicht de daadwerkelijke realisatie van lokaal eigendom en/of financiële participatie waar nodig te versterken door handvatten voor verbetering te bieden.

“Wat een mooi en rijk initiatief hebben jullie genomen met dit document! In vrijwel alle RES-regio’s is in de RES 1.0 het streven naar 50% lokaal eigendom opgenomen. Wat dat inhoudt en wie daarin wat doet om dit streven ook echt te realiseren ontbreekt daarbij vaak. Rivierenland brengt dat streven in haar regio nu in kaart om het gesprek met elkaar op gang te brengen.”

Els Holsappel | NPRES Thematrekker lokaal eigendom en energiegemeenschappen

2 LOKAAL EIGENDOM

2.1 Wat is lokaal eigendom?

Lokaal eigendom betekent dat inwoners en ondernemers samen, deels, of helemaal eigenaar zijn van windmolens of zonnepanelen. En dat zij kunnen meebeslissen over het project en over een deel of over alle opbrengsten. Ze hebben zeggenschap. Via de afspraak om te streven naar 50% lokaal eigendom van inwoners en bedrijven werken projectontwikkelaars, inwoners en bedrijven gelijkwaardig samen in de ontwikkeling, bouw en exploitatie van windmolens en zonnepanelen. Ook het eigendom van een lokale overheid (gemeente, waterschap) telt mee.

Lokaal eigendom is dus een middel om de lokale omgeving zeggenschap te geven over een wind of zonproject. Belangrijke aspecten van lokaal eigendom zijn:

- (collectief) eigendom
- gelijkwaardigheid
- zeggenschap
- verdeling lusten en lasten
- verdeling opbrengsten
- iedereen kan meedoen

WAAROM IS LOKAAL EIGENDOM BELANGRIJK?

- Projecten gerealiseerd in lokaal eigendom kennen over het algemeen een hogere maatschappelijke acceptatie (lasten & lusten in evenwicht) + lokale communicatie en aanspreekbaarheid.
- Lokaal eigendom is een middel om de lokale omgeving zeggenschap te geven over de ontwikkeling en exploitatie van een wind of zonproject.
- Lokaal eigendom draagt bij aan democratisering van de energietransitie.
- Lokaal eigendom biedt grote kansen om de opbrengsten binnen de regio te houden en bij te dragen aan een lokale energie-infrastructuur en zo de lokale leefomgeving van inwoners te versterken.

Het belang van zeggenschap neemt in rap tempo toe, nu we door hoge energieprijzen en netcongestie steeds meer toewerken naar systemen waarin de opwek, het gebruik en/of de opslag van energie zo dicht mogelijk bij elkaar liggen. Als toekomstige woonwijken door netcongestie niet op het elektriciteitsnet kunnen worden aangesloten, kunnen zij mogelijk wel gebouwd worden als de wijk als gesloten energiesysteem opgezet wordt. Ook bedrijventerreinen experimenteren met het opzetten van een systeem waarin onderling samengewerkt wordt in het opwekken en verdelen van de beschikbare stroom. Dit worden energiegemeenschappen en energiehubs genoemd¹.

¹ zie meer over energiehubs en energiegemeenschappen in het kader op pag. 8

Door de hoge energieprijzen is bovendien de behoefte aan lokale zeggenschap over de lokaal opgewekte stroom bijgekomen. Het gaat dus niet langer alleen over de opwek, maar ook over (de prijs van) de geleverde stroom en aan wie die geleverd wordt. En het gaat ook een belangrijke rol spelen binnen het warmtevraagstuk.

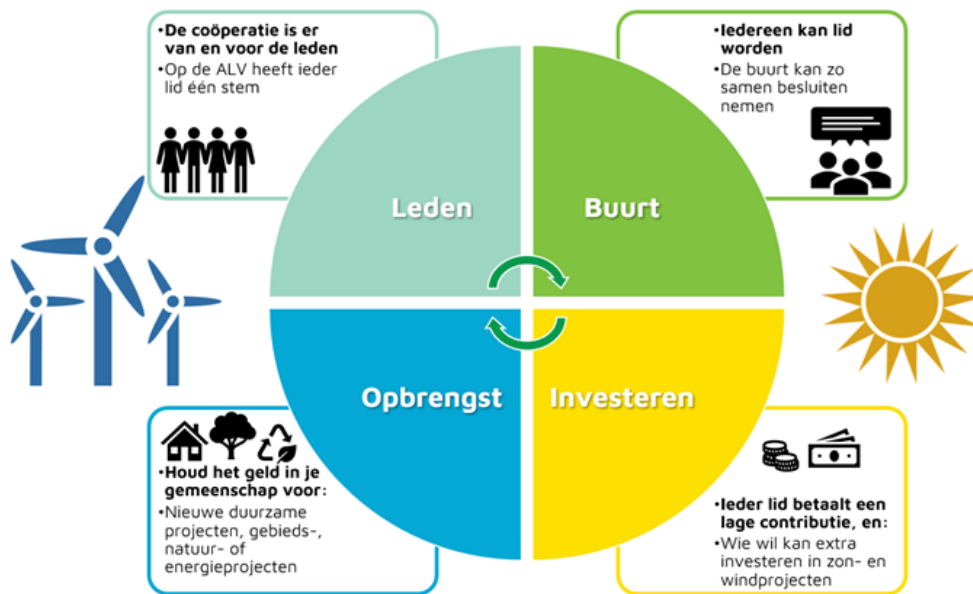
Figuur 1 | Waarom lokaal eigendom?

WAT IS HET VERSCHIL TUSSEN LOKAAL EIGENDOM EN FINANCIËLE PARTICIPATIE?

Bij lokaal eigendom is er altijd sprake van vormen van financiële participatie (bijv. financiële deelneming), maar bij lokaal eigendom zijn inwoners en/of ondernemers uit de omgeving ook mede-eigenaar van het project en hebben ze ook zeggenschap. Bij financiële participatie hoeft dit niet het geval te zijn (bv bij uitgifte obligaties, bijdrage van project aan omgevingsfonds). Een ander verschil is dat er bij financiële participatie leningen zijn waar een individuele investeerder een afgesproken rendement op ontvangt. Bij lokaal collectief/coöperatief eigendom gaan alle revenuen van het zonne- of windproject naar het collectief, waar vervolgens collectief wordt besloten hoe hiermee wordt omgegaan.

WAT IS HET VERSCHIL TUSSEN LOKAAL EIGENDOM EN COLLECTIEF/ COÖPERATIEF EIGENDOM?

- Als een individuele agrariër of ondernemer zonnepanelen op zijn/haar bedrijfsdak heeft, is dat lokaal eigendom.
- Als een groep mensen verenigd in een energiecoöperatie dezelfde zonnepanelen op het bedrijfsdak of zonnepark neerleggen, is er sprake van lokaal eigendom én collectief/coöperatief eigendom.

Figuur 2 | Hoe werkt een energiecoöperatie?

IS LOKAAL EIGENDOM JURIDISCH AFDWINGBAAR?

De exacte vorm van de financiële participatie en de definiëring van 'de lokale omgeving' is met het Klimaatakkoord niet scherp vastgelegd. Lokaal eigendom is een algemeen streven. Het is niet wettelijk verankerd en daarmee is het dus niet juridisch afdwingbaar. Als overheid kun je echter wel een inspanningsverplichting opleggen, mits de gemeente dit goed geborgd heeft in beleid dat is vastgesteld door de gemeenteraad. Dan moeten initiatiefnemers kunnen aantonen dat zij hun best doen om inwoners te betrekken bij hun energieprojecten. Ook kun je als gemeente kaders stellen rond lokaal eigendom, zoals in het beleid voorwaarden aan financiële participatie stellen, vóórdat de gemeente meewerkt aan het wijzigen van een bestemmingsplan. Op het niveau van een vergunning is dat niet mogelijk. De factsheet '[Bevoegdheden overheden bij procesparticipatie en financiële participatie](#)' laat zien waar juridische mogelijkheden liggen om invulling te geven aan de afspraken uit het Klimaatakkoord over participatie.

Daarnaast heeft het Nationaal Programma Regionale Energie Strategie (NPRES) een [werkblad lokaal eigendom](#) samengesteld. Dit document bevat ook praktische informatie over het stimuleren, faciliteren en verankeren van lokaal eigendom in beleid, inclusief stappenplan. We verwijzen daarom naar dit werkblad voor meer algemene informatie.

2.2 Vormen van financiële participatie

Binnen de energietransitie in Nederland kennen we op dit moment de volgende vormen van financiële participatie. De voor- en nadelen, wanneer welke optie het meest geschikt is en wie of wat er nodig is om het goed te doen staan uitgebreid uitgewerkt in [de participatiewaaier](#) (figuur 3).

Figuur 3 | De participatiewaaier: opties voor projectparticipatie bij zon- en windprojecten.

(Bron: participatiewaaier 2019)

De energiegemeenschappen zijn een vernieuwende participatievorm. Net als bij het streven naar lokaal eigendom zijn inwoners immers eigenaar van hun eigen energievoorziening en participeren dus in het energiesysteem. Daarmee is het ook een vorm van democratische vernieuwing. De governance en de besluitvorming binnen zo'n energiesysteem vormt een nieuwe vorm van democratische besluitvorming, naast de bekende democratische instituties als de overheden en waterschappen. Deze nieuwe vorm zal zich moeten ontwikkelen met een goede democratische borging en haar plek moeten vinden tussen en een goede samenwerking vinden met de andere democratische instituties.

Kader 1 | Aanverwante vormen van (financiële participatie)

In Nederland kennen we meer vormen van actief burgerschap, waarbij participatie gepaard gaat met een financiële component.

- Veel gemeenten werken met een [leefbaarheidsbudget](#) of variant daarop (initiatievenloket / zelfbeheer). Hierbij krijgen initiatiefnemers een (klein) budget van de gemeente voor het realiseren van kleine uitvoeringsprojecten die de leefomgeving in een wijk verbeteren, zoals groen of speelpleintje. Het leefbaarheidsbudget wordt bijvoorbeeld ingezet in het kader van kerngericht werken.
- Een andere, nog betrekkelijk nieuwe, vorm is die van de [Right to challenge](#) (uitdaagrecht). Met het uitdaagrecht krijgen inwoners/initiatiefnemers de kans om een gemeentelijke taak over te nemen als zij kunnen aantonen dat zij het beter, goedkoper en/of efficiënter kunnen uitvoeren. Het uitdaagrecht is daarmee meer een vorm van opdrachtgever – opdrachtgeverschap.
- Binnen de energietransitie zijn de meest actuele en urgente ontwikkelingen die een financiële component hebben gaande.
- Een [energiehub](#) is een lokale samenwerking tussen meerdere partijen op het gebied van energie. Deze partijen stemmen energie opwek, -opslag, -conversie en -verbruik op elkaar af. Zij maken vaak afspraken over de samenwerking. Ook is er een juridische entiteit of natuurlijk persoon die de partijen vertegenwoordigt. Deze heeft een wettelijke status en handelt namens de samenwerkende groep.
- Een [energiegemeenschap](#) is een groep energienetgebruikers die besluiten energie uit te wisselen of collectieve energieactiviteiten te organiseren via een open en democratisch systeem. Het kan gaan om individuele burgers, eventueel in samenwerking met lokale overheden of kleine ondernemingen.

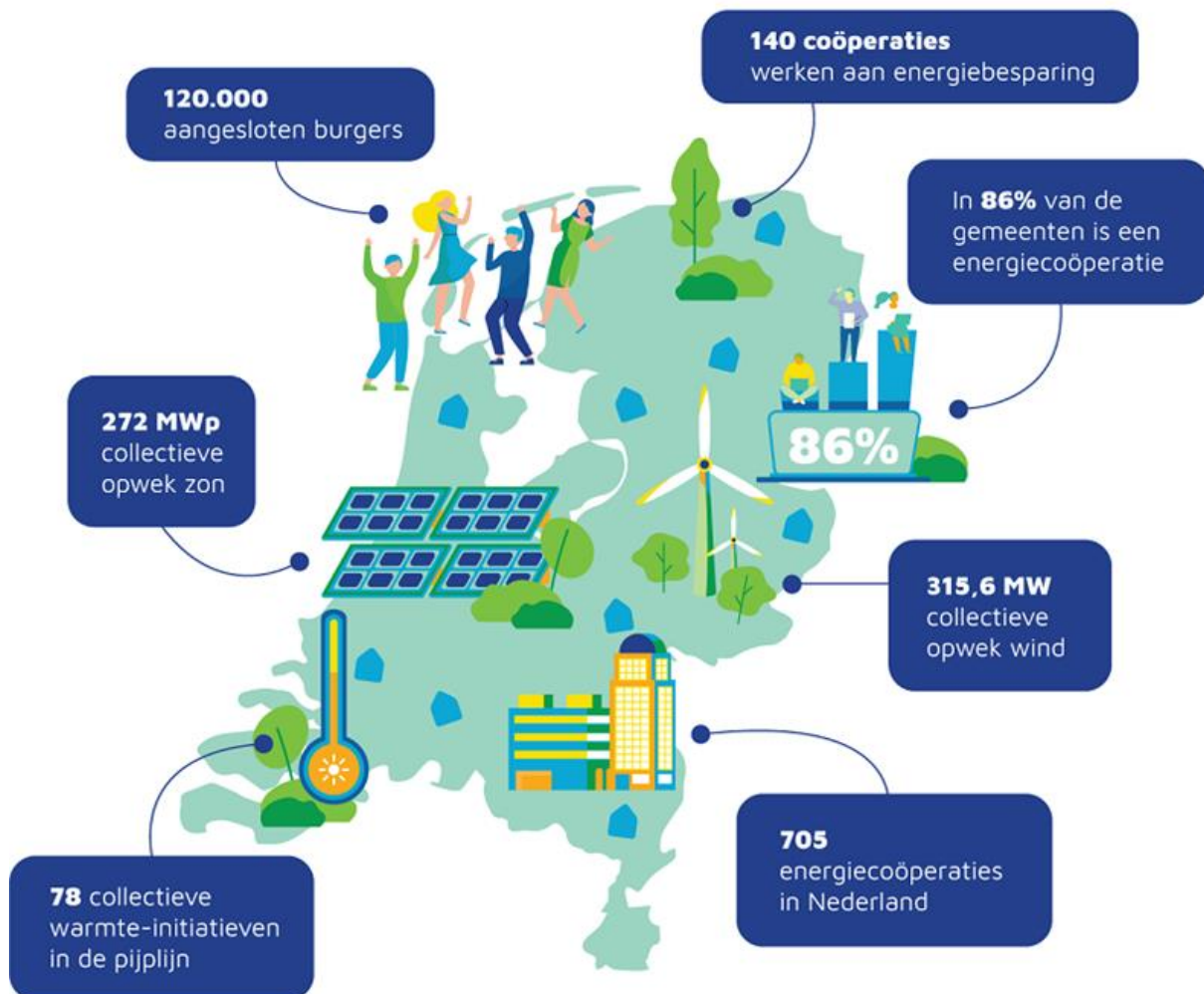
3 LOKAAL EIGENDOM EN FINANCIËLE PARTICIPATIE IN NEDERLAND

Lokaal eigendom kan zelf of samen op (grote) daken, gronden en/of water gerealiseerd worden. In Nederland monitoren verschillende organisaties jaarlijks de ontwikkelingen in het lokaal eigendom in Nederland. De [Lokale Energie Monitor](#) is een samenwerking van [Hier](#) en [Energie Samen](#), de overkoepelende organisatie van burger-energiecoöperaties. De lokale energie monitor maakt onderscheid tussen individueel en coöperatief lokaal eigendom en monitoren de ontwikkeling van coöperatief eigendom door burger-energiecoöperaties.

Volgens de Lokale Energie Monitor telt Nederland in 2022 in totaal 705 energiecoöperaties. In 86% van alle gemeenten is een coöperatie gevestigd. In principe heeft vrijwel iedere Nederlander een coöperatie in de buurt waar hij of zij zich bij kan aansluiten. Het totale aantal actieve burgers dat deelneemt aan de energietransitie als lid van een coöperatie wordt geschat op 120 duizend,

oftewel 1,5% van alle huishoudens in Nederland. Het aantal leden is met 8% toegenomen in vergelijking met 2021.

Ruim tweederde (68%) van alle coöperaties werkt aan zonne-energieprojecten en 59% heeft een operationeel project. Van alle coöperaties werken 87 coöperaties (12%) actief aan windprojecten.

Figuur 4 | bron: [Hier.nu](https://hier.nu)

Ook de [Rijksoverheid](https://rijksoverheid.nl) monitort jaarlijks de financiële participatie hernieuwbare energie op land en heeft de 2^e Kamer op 24 oktober 2023 via een kamerbrief over de nieuwste cijfers geïnformeerd.

De volledige kamerbrief is [hier](#) te lezen. In het kader op de volgende pagina een aantal passages uit deze kamerbrief.

Kader 2 | Passages uit de kamerbrief Monitor financiële participatie hernieuwbaar op land 2023, 24 oktober 2023

- “In deze kamerbrief verwijst lokaal eigendom naar eigendom van lokale partijen (burgers, bedrijven, lokale overheden), die gevestigd zijn in de lokale omgeving van het project en die (mede) eigenaar zijn van de productie-installaties en zo (mede) zeggenschap over de bedrijfsvoering en opbrengsten hebben. Bij financiële participatie investeren omwonenden in een duurzaam energieproject, zonder dat ze daarmee eigendomsrechten en zeggenschap verwerven. Bij een omgevingsfonds wordt een deel van opbrengsten aan maatschappelijke doelen in de omgeving gestort en bij de omwonenden-regeling ontvangen direct omwonenden een financieel voordeel.
- Uit de monitor financiële participatie (peildatum 01-01-2023) blijkt dat lokaal eigendom en financiële participatie bij duurzaam opwek op land (>15 MW) in absolute zin toeneemt, bij zowel wind als zon van ongeveer 200 duizend MWh per jaar in 2019 tot 760 duizend MWh per jaar in 2022 voor zonne-energie, en van ongeveer 1,65 TW per jaar in 2019 tot 4,33TW per jaar in 2022 voor windenergie.
- Het aandeel lokaal eigendom bij windparken is daarmee toegenomen tot 36,1%. Deze groei is mede door de oplevering van Windpark Zeewolde (322 MW), een windpark met 100% eigendom van bewonerscollectieven en lokale agrariërs. In 2022 draagt driekwart van de windprojecten bij aan een omgevingsfonds.
- Hoewel ook bij zonneparken het lokaal eigendom in absolute zin is toegenomen, is het relatieve aandeel lokaal eigendom in verhouding tot alle productie met zon-PV in 2022 afgenomen naar 20,3%. In 2022 is 87% van de gerealiseerde nieuwe productie volledig eigendom van niet-lokaal gevestigde partijen. Dat is beduidend meer dan in voorgaande jaren. Bij zonneparken wordt nog niet standaard een omgevingsfonds opgericht.
- Het inzicht in de toekomstige ontwikkeling van lokaal eigendom als relatief aandeel van de totale pijplijn ontbreekt.
- Ik (demissionair minister Rob Jetten) ben ervan overtuigd dat het onvoldoende inzetten op lokaal eigendom en financiële participatie tot vertraging in de energietransitie kan leiden. Zo ervaren bijvoorbeeld omwonenden van wind- en zonprojecten met lokaal eigenaarschap (bijv. energiecoöperatie, energie-gemeenschap), maar ook van projecten met gedeeld eigenaarschap (van energiebedrijven, grote projectontwikkelaars of investeerders, met lokaal eigendom), het ontwikkelingsproces en de verdeling van kosten en baten rechtvaardiger, dan bewoners in de buurt van projecten die alleen in particulier en niet-lokaal eigendom zijn.
- Onderzoek laat zien dat bereidheid van inwoners om aan lokaal eigendom mee te doen in hoge mate te maken heeft met hun sociale omgeving (wie doet mee?) en met wie de eigenaar is van het project. Ik ben ervan overtuigd, dat er meer kansen zijn en meer potentieel is dan nu benut wordt voor lokaal eigendom en financiële participatie in Nederland.”

4 INVENTARISATIE BELEIDSKADERS LOKAAL EIGENDOM EN FINANCIËLE PARTICIPATIE RIVIERENLAND

Om een goed beeld te krijgen van de actuele stand van zaken in lokaal eigendom en financiële participatie in Rivierenland is er op verschillende manieren research gedaan. Eerst zijn alle bestaande beleidsdocumenten op het gebied van participatie en wind & zonbeleid van alle acht gemeenten en de provincie (als bevoegd gezag voor windparken (5-100 MW)) doorgenomen. De passages die informatie bevatten over lokaal eigendom dan wel financiële participatie zijn letterlijk overgenomen en terug te vinden in het schema in bijlage 1. In samengevatte vorm zijn ze in onderstaande schema's opgenomen.

Daarnaast zijn er vragen gesteld aan de beleidsambtenaren over de kaders, de borging, voortschrijdend inzicht en of deze in de praktijk zijn toegepast en tot aanpassingen hebben geleid. Ook deze antwoorden zijn hieronder in schemavorm terug te vinden. Vervolgens hebben we ook naar de praktijk gekeken. Wat is er aan lokaal eigendom en financiële participatie gerealiseerd binnen de 11 wind- en 34 zonprojecten die Rivierenland rijk is (stand 1 juli 2023). Deze gegevens zijn opgenomen in hoofdstuk 5.

Een 75% versie is door Els Holsappel, Thematrekker lokaal eigendom bij NPRES en Gerlach Velthoven, directeur Betuwewind gelezen en van commentaar voorzien via een persoonlijk gesprek. Ook hebben er interviews plaatsgevonden met een bestuurslid van EcoBuren en de vergunningverleners van de ODR. Een 80% versie is binnen de regiegroep besproken om met elkaar van gedachte te wisselen, te leren en de inhoud aan te scherpen. Daarmee is dit document voltooid.

4.1 Inventarisatie

ZIJN ER BELEIDSKADERS?

Beleid op lokaal eigendom en financiële participatie	Buren Culemborg Maasdriel Neder-Betuwe West Betuwe Zaltbommel
Geen beleid / beleid in de maak	Tiel (beleid in de maak) Provincie Gelderland (benoemt enkel dat er grote waarde aan wordt gehecht)
Eenmalig beleid/ maatschappelijke tender	West Maas en Waal

STREVEN NAAR OF HARDE VOORWAARDE FINANCIËLE PARTICIPATIE / LOKAAL EIGENDOM?

Streven naar financiële participatie	West Maas en Waal (Tender: Aan initiatiefnemers wordt gevraagd te onderbouwen op welke wijze zij vormgeven aan financiële participatie en in welke mate.)
Streven naar lokaal eigendom	Buren (Als bij een initiatief het lokaal eigendom onder de 50% blijft, kan bij een aantoonbare inspanning van de initiatiefnemer het college gemotiveerd besluiten toch medewerking te verlenen. In dat geval zal de initiatiefnemer een grotere afdracht doen aan het Omgevingsfonds.) Neder-Betuwe Zaltbommel (Een uitzondering is dat er ook een klein percentage van de 50% van naastgelegen gemeente afkomstig mag zijn, de gevolgen van een windturbine in gemeente Zaltbommel houdt namelijk niet op bij de gemeentegrens. De laatste uitzondering zijn aangrenzende percelen aan bedrijven-terreinen, deze hoeven geen 50% lokaal eigendom te hebben in de vorm van inwoners voor het realiseren van een zonproject waarvan de energie wordt gebruikt voor eigen gebruik van de bedrijven op het bedrijventerrein.

	Hierop is het Lokaal Energiebedrijf van gemeente Zaltbommel een uitzondering. Hier is de eigenaar namelijk de gemeente, waardoor de inwoners indirect profiteren.)
Financiële participatie als harde voorwaarde	
Lokaal eigendom als harde voorwaarde	<p>Buren (mits, zie streven naar lokaal eigendom hierboven)</p> <p>Culemborg</p> <p>Maasdriel</p> <p>West Betuwe (50 % eigenaarschap: in de geest van dit criterium wordt bedoeld dat de omwonenden (en dat is anders dan de grondeigenaar van het initiatief) worden betrokken. Dat kan in de vorm van een coöperatie, maar dan kan ook door het openstellen van 50 % van b.v. het totaal van de aandelen en een evenwichtige stemverdeling in de aandeelhoudersvergadering.)</p> <p>Zaltbommel (met uitzondering van, zie streven naar) Van belang is dat de rechtsvorm van het georganiseerd lokaal eigendom toestaat dat ieder die dat wil toe kan treden. Daarnaast is van belang dat de toegetreden en zeggenschap hebben over het initiatief, delen in de opbrengsten en zeggenschap hebben over de besteding van eventuele winst. Financiële deelneming (bijvoorbeeld obligaties), waarbij het element zeggenschap ontbreekt, tellen niet mee voor het percentage lokaal eigenaarschap van de omgeving. Schijnconstructies, waarbij het lokaal eigendom in werkelijkheid bestaat uit een verband van commerciële ontwikkelaars, grondeigenaren en/of ondernemingen, zijn niet toegestaan.</p>
N.v.t. / anders	<p>Tiel (nog geen beleid)</p> <p>West Maas en Waal (Een belangrijke voorwaarde is dat de financiële opbrengsten zoveel mogelijk lokaal moeten landen. Dit kan direct bij inwoners, maar bijvoorbeeld ook door investeringen in voorzieningen zoals een sporthal of het dorps huis, in het landschap en in recreatievoorzieningen)</p> <p>Provincie Gelderland ("hecht grote waarde aan")</p>

BELEID BENOEMT VANAF WELK FASE FINANCIËLE PARTICIPATIE/ LOKAAL EIGENDOM WORDT VERWACHT?

Vanaf ontwikkeling (voor vergunningaanvraag)	Buren (bij grootschalige projecten), Culemborg West Betuwe Zaltbommel
Vanaf realisatie	
Vanaf exploitatie	West Maas en Waal (tender)
Weet niet / N.v.t.	Maasdriel (niet duidelijk omschreven) Neder-Betuwe (niet duidelijk omschreven) Tiel (nog geen beleid) Provincie Gelderland (staat niet vermeld)

BORGING TOETSING IN PRAKTIJK GEREGELD?

Ja	<p>Buren: worden in het proces naar vergunningverlening meegenomen en net als de ruimtelijke inpassing getoetst-.</p> <p>Maasdriel: Bij initiatieven wordt een anterieure overeenkomst gesloten waarin afspraken worden vastgelegd. Een participatieplan is onderdeel van deze stukken en is opgesteld. Daarin is opgenomen dat een voorstel voor de financiële participatie (na onherroepelijk plan) ter goedkeuring wordt voorgelegd.</p> <p>West Maas en Waal: via toetsingscommissie maatschappelijke tender.</p> <p>Provincie Gelderland: Onze planbegeleiders toetsen de plannen van anderen aan ons beleid. Daar lopen ze alle aspecten langs die er kunnen spelen in het betreffende gebied: dat zijn alle aspecten die in de omgevingsverordening zijn opgenomen.</p> <p>Bij onze eigen plannen kijken we ook naar ons eigen beleid en lopen daar de van belang zijnde aspecten langs.</p> <p>Voor wat betreft inpassingsplannen is er een team vanuit 'Gebiedsontwikkeling en Uitvoering' (voorheen 'Uitvoering</p>
-----------	---

² zie meer over borging bij voortschrijdend inzicht in praktijk pag. 23

	<p>Fysieke Opgaven (UFO)) die zich bezighoudt met opstellen en zijn zij het die het beleid langslopen.</p> <p>Voor eerste oriënterende gesprekken over windplannen zijn wij zelf die dat langslopen, maar daarbij ook gebruik maken van de kennis van de planbegeleiders.</p>
Nee	<p>Culemborg: Er is intern geen vast format of checklist die ingevuld of afgevinkt moet worden. Het is aan de beleidsmedewerker die een initiatief begeleidt om invulling te geven aan dit onderwerp.</p> <p>West Betuwe: in de gesprekken die wij hebben met ontwikkelaars wordt dit beleid medegedeeld.</p> <p>Neder-Betuwe: Dit wordt meegenomen bij de gesprekken met initiatiefnemers bij de Intaketafel en in de projectorganisatie.</p> <p>Provincie Gelderland: wij toetsen alleen aan participatie beleid indien wij een inpassingsplan opstellen. Wel verwijzen onze windprocesleiders altijd zo vroeg mogelijk in het proces de initiatiefnemers op (proces- en financiële) participatie.</p>
N.v.t.	Tiel: nog geen beleid
Weet niet/ Niet bekend	Zaltbommel

SINDS HET OPSTELLEN VAN HET BELEID PROJECTEN GETOETST AAN WAT ER IN HET BELEID STAAT?

Ja	<p>Buren: Behalve Lingemeer. Alle projecten die in het rijtje staan of ze worden nog getoetst omdat er nog geen vergunning is verleend. Lingemeer draagt wel af, maar het beleidskader was nog niet vastgesteld toen Lingemeer de vergunning kreeg.</p> <p>West Maas en Waal: Nadat het beleid is vastgesteld is er een toetsingscommissie aangesteld om de projecten te toetsen aan het beleid. Deze commissie heeft de aanvragen beoordeeld aan de hand van een toetsingskader. Daar zijn drie projecten uit voortgekomen die het beste pasten bij de kaders uit het zonbeleid van de gemeente. Tijdens het opstellen van de AOK steeds gekeken naar wat zij in hun tenderbod hebben gezegd en of zij dit nakomen.</p>
-----------	--

	<p>West Betuwe: Zeker. De beleidskaders zijn uiteindelijk niet voor niets opgesteld en ook als zodanig vastgesteld.</p> <p>Neder-Betuwe: Ja, (Medel, Spoorstraat Echteld, Windpark Echteld-Lienden, enz.)</p> <p>Provincie Gelderland: ja, bij het opstellen van inpassingsplannen moet je altijd aan eigen beleid toetsen</p>
Nee	<p>Culemborg: In de procedure Windwinning bestond overeenstemming over de uitgangspunten, maar die procedure is gestrand. Bij de coöperatieve zonneweide en de daken, allen door Vrijstad gerealiseerd, is de financiële participatie 'automatisch' gerealiseerd.</p>
N.v.t./ geen projecten geweest	<p>Maasdriel: nog geen nieuwe initiatieven geweest.</p> <p>Tiel: nog geen beleid</p>
Weet niet/ niet bekend	Zaltbommel

HEEFT DE TOETSING TOT AANPASSINGEN / AANVULLINGEN / WENSEN AAN INITIATIEFNEMERS VAN PROJECTEN GELEID?

Ja	<p>Buren: Ja en daar zijn soms flinke discussies over geweest zeker ook over de ruimtelijke inpassing. Dat gesprek is onderdeel van het vergunning proces ook in relatie met de inbreng van inwoners in de omgevingsparticipatie.</p> <p>West Betuwe: Wat je merkt in deze hele discussie is dat er meerdere wegen naar Rome leiden. Er is niet één oplossing. De constructie die wij hebben gekozen bij het zonnepark van The Dutch en de discussie daaromheen, heeft er ertoe geleid dat wij een contra expertise hebben laten uitvoeren door een adviesbureau. Dat adviesbureau onderschreef dat de constructie die was gekozen viel binnen de definitie in het vastgestelde beleidskader. Ook bij het zonnepark rondom knooppunt Deil is weer een andere constructie gekozen.</p> <p>Neder-Betuwe: In plaats van een periodieke bijdrage van de wind- en zonneparken is nu gekozen voor een bedrag ineens aan het Gebiedsfonds Neder-Betuwe</p>
Nee	Culemborg

	<p>West Maas en Waal: Nee wel aanpassingen, maar dat was vooral in het fysieke deel van de toetsing. Dus panelen net wat anders of op een andere plek. Een park heeft bijvoorbeeld een sloot niet meer gedempt waar ze dat wel van plan waren.</p> <p>Provincie Gelderland: ja, dat kan. Veelal komt dat voor in het begin als onze windprocesleiders wijzen op participatie. Zo hebben we bijvoorbeeld bij Echteld-Lienden gewezen op bestrijding van energiearmoede.</p>
N.v.t.	<p>Maasdriel: nog geen nieuwe initiatieven geweest.</p> <p>Tiel: nog geen beleid</p>
Weet niet/ niet bekend	Zaltbommel

NEEMT DE PROVINCIE OOK LOKALE KADERS MEE IN AFWEGING?

Nee	Provincie Gelderland
------------	-----------------------------

4.2 Bevindingen beleidskaders

- Financiële participatie en lokaal eigendom doet zijn intrede in Nederland binnen de energietransitie en wordt voor het eerst als streven genoemd in het Klimaatakkoord van 2019. In de algemene beleidsstukken over participatie worden financiële participatie en lokaal eigendom dan ook (nog) niet of nauwelijks genoemd. Beleidsregels hieromtrent zijn enkel terug te vinden in het gemeentelijk wind- en zonbeleid.
- Gemeenten (en provincie) gebruiken een scala aan woorden variërend van “we hechten er waarde aan”, naar “we streven naar” tot “50% lokaal eigendom is een harde voorwaarde”.
- De duidelijkheid in beleidsvoorwaarden verschilt. Soms staat heel duidelijk opgenomen in welke fase financiële participatie gewenst/ verwacht wordt. Sommige gemeenten doen hier geen uitspraak over.
- Sommige gemeenten hebben uitzonderingen opgenomen in de beleidsregels, voor het geval de 50% lokaal eigendom niet gehaald wordt. Enerzijds is het goed om na te denken over ‘wat als’ scenario's. Anderzijds kan dit ook opgevat worden als dat de harde voorwaarde toch niet zo hard is en wellicht verkeerd signaal afgeven aan initiatiefnemers.
- De provincie is bevoegd gezag voor wind (5-100 MW) en kan een Provinciaal Inpassingsplan (PIP) opstellen, of straks onder de Omgevingswet een Projectbesluit nemen, maar heeft tegelijkertijd de doelstellingen het meest vrijblijvend geformuleerd; “wij hechten grote waarde aan”.

- Een project kan onder verschillende kaders vallen afhankelijk van welk overheidsorgaan de bevoegdheid over het vergunningsverleningstraject neemt. De provincie is verantwoordelijk voor projecten 5-100 MW, maar biedt gemeenten de mogelijkheid om het proces zelf te doorlopen. Maasdriel heeft hiervan gebruik gemaakt en lokaal eigendom gerealiseerd. De gemeente Buren heeft de bevoegdheid afgewezen in de casus Echteld/Lienden. Deze wordt nu als PIP doorlopen, waarbij lokaal eigendom voor de provincie geen harde voorwaarde is. Als de gemeente Buren de bevoegdheid wel op zich had genomen was lokaal eigendom wel een hard criterium geweest.
- Een bevinding van een bevroegde energie coöperatie is vooral dat er op een te laat moment wordt getoetst, waardoor er geen weg meer terug is. Er ontstaat dan ruimte voor initiatiefnemers om lokaal collectief eigendom af te houden.

5 LOKAAL EIGENDOM EN FINANCIËLE PARTICIPATIE IN RIVIERENLAND IN DE PRAKTIJK

5.1 Introductie: wat is in beeld gebracht

Rivierenland kent (burger) coöperaties als: Fruitstad Energie, Vrijstad Energie, Bommelerwaard, eCoBuren, Betuwewind, Duurzaam West Betuwe, Vitaal Maas en Waal, energiecoöperatie Midden-Betuwe, Vrijstad Windwinning, coöperatie Tricht Duurzaam, Coöperatie Duurzame warmte Enspijk, Thermo Bello. Met gezamenlijk +- 2500 leden (huishoudens). Dit komt neer op 2,5% en is ietsje hoger dan het landelijk gemiddelde van +- 1,5 % van de inwoners die lid zijn van een energie coöperatie.

In Rivierenland tellen we op dit moment 45 projecten voor opwek van zon en wind. Dit zijn de projecten die op 1 juli 2023 waren gerealiseerd of in voorbereiding zijn (pijplijn). Bij elkaar leveren zij in 2030 808 GWh ofwel 2/3e van ons RES bod van 1200 GWh.

VAN AL DIE PROJECTEN IS IN BEELD GEBRACHT:

1. Totale opwek van elektriciteit bij grootschalige opwek met windmolens en zonnevelden op land en water. Dit meten we in GWh. De opbrengst in euro's is interessant maar niet bekend.
2. Elektriciteit opgewekt in lokaal eigendom.
3. Elektriciteit opgewekt in coöperatief eigendom (coöperatie is hier een burgercoöperatie waar inwoners lid van kunnen worden en dus niet een samenwerking van enkele grondeigenaren)
4. Opbrengst lokale omgevingsfondsen.

NIET IN BEELD GEBRACHT (VANWEGE GEBREK AAN REGIONAAL ZICHT HIEROP):

5. Omwonenden regelingen waarbij omwonenden een bedrag per jaar ontvangen.
6. Aandelenuitgifte waarbij omwonenden voorrang krijgen, bv via duurzaaminvesteren.nl. Meestal kunnen daarna ook anderen intekenen. Voorbeeld is [Zonnepark Echteld](#) waar in enkele weken 250.000 euro is opgehaald. Eerst mochten inwoners uit Echteld investeren, toen anderen uit Neder-Betuwe, vervolgens alle overige geïnteresseerden.
7. De uitkeringen aan leden van een energiecoöperatie die in een wind-of zonproject hebben geïnvesteerd.
8. Zon op grote daken. In vrijwel alle projecten is het een lokale eigenaar die hiervan profiteert. Daarbinnen zijn er ook projecten die (deels) coöperatief worden gerealiseerd op bv bedrijfsdaken, op scholen. Voorbeeld is het Zonneproject Den Heuvel, een samenwerking van de agrarisch ondernemer en Vrijstad Energie.
9. Eigen omgevingsfonds van Betuwewind.
10. Lokale werkgelegenheid bij bijvoorbeeld aannemers, installateurs.
11. De mate waarin lokaal collectief eigendom al in de ontwikkelfase bestond en welke ontwikkelwinst daarmee is gemaakt.

Vanwege de punten 5-11. levert dit kennisdocument geen compleet beeld van de financiële opbrengsten voor de regio Rivierenland. Bij de vervolgaanbevelingen komen we hierop terug.

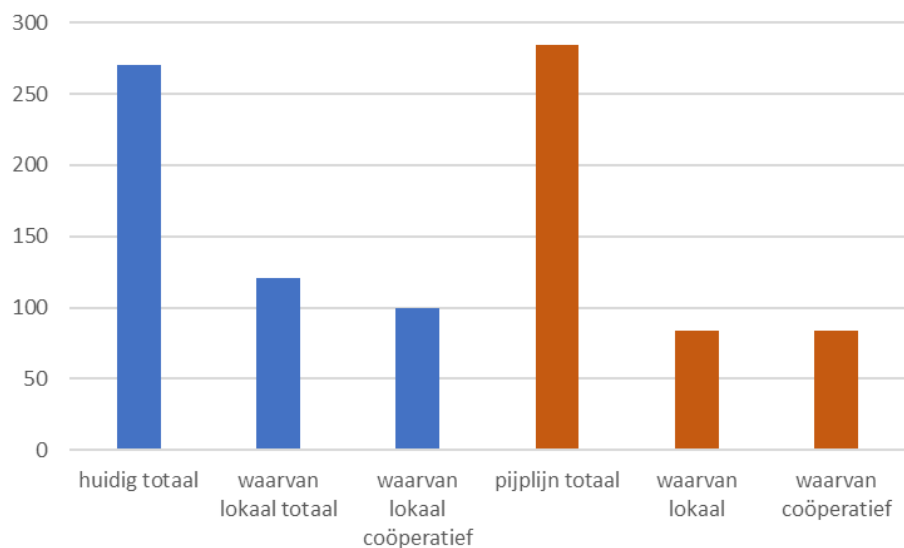
5.2 De cijfers

WIND, AANDEEL LOKAAL, COÖPERATIEF

Bij alle windprojecten die al gerealiseerd zijn (=huidig) en in voorbereiding (=pijplijn) is het percentage lokaal eigendom genoteerd. Lokaal eigendom kan deels of geheel bij een ondernemer, lokale overheid of coöperatie liggen. Hieronder is te zien wat de energieopbrengst is van alle windprojecten is en welk deel lokaal-totaal is. Naast lokaal-totaal is het lokaal-coöperatieve deel apart in beeld gebracht. Zie voor de definities ook hoofdstuk 2.

Vergelijking landelijk: in hoofdstuk 3 is te lezen dat in 2022 er 36,1% van de windprojecten in lokaal eigendom was. Dit kunnen we vergelijken met huidig-lokaal-totaal in de staafdiagrammen hierboven, dat is 45%. In onze regio dus 9% meer dan landelijk.

We tellen de huidige, al gerealiseerde projecten op bij de projecten in de pijplijn. Ervan uitgaande dat die allemaal worden gerealiseerd, is dit beeld dus de situatie in 2030. Bij de windprojecten is de energieopbrengst in 2030 voor 33% in lokaal eigendom. Dit is allemaal coöperatief.

Figuur 5 | Energieopbrengst windprojecten in GWh in 2030

Tabel 1 | Energieopbrengst winprojecten (figuur 5) uitgedrukt in percentages

HUIDIG	
Opbrengst lokaal van totaal	45%
Opbrengst coöperatief van totaal	37%
PIJPLIJN	
Opbrengst lokaal van totaal	30%
Opbrengst coöperatief van totaal	30%
Totaal huidig en pijplijn wind 2030	100%
Opbrengst lokaal van totaal	37%
Opbrengst coöperatief van totaal	33%

WIND, OMGEVINGSFONDS

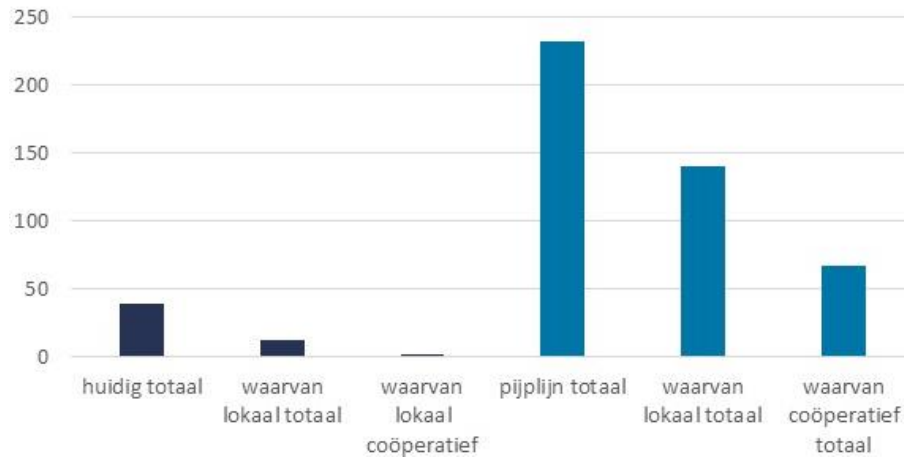
Voor het inzicht in financiële participatie in euro's kijken we in dit document naar de opbrengsten van energieprojecten voor de lokale omgevingsfondsen. Gemeenten vragen aan ontwikkelaars een afdracht van 0,5 – 1,0 euro/jaar voor iedere megawattuur. De jaarlijkse bijdragen aan lokale omgevingsfondsen van windprojecten in 2030 zijn afgerond €245.000

Tabel 2 | Wind: omgevingsfonds inkomsten per jaar in 2030

Huidig	€ 100.000
Pijplijn tot 2030	€ 143.400
TOTAAL	€ 243.400

ZONNEVELDEN, AANDEEL LOKAAL, COÖPERATIEF

De jaarlijkse bijdragen aan lokale omgevingsfondsen van zonprojecten zijn in 2030 afgerond €145.000. Ook bij de zonnevelden is het uitgangspunt dat alle projecten in de pijplijn in 2030 zijn gerealiseerd.

Figuur 6 | Energieopbrengst zonnevelden op veld/ water in GWh in 2030

Tabel 3 | Energieopbrengst zonnevelden (figuur 6) uitgedrukt in percentages

HUIDIG	
Opbrengst lokaal van totaal	30%
Opbrengst coöperatief van totaal	4%
PIJPLIJN	
Opbrengst lokaal van totaal	60%
Opbrengst coöperatief van totaal	29%
Totaal zonneveld huidig en pijplijn 2030	100%
Opbrengst GWh lokaal van totaal	56%
Opbrengst GWh coöperatief van totaal	25%

Bij zon vallen enkele zaken op:

- Het grote aantal projecten in de pijplijn.
- Het aandeel lokale en coöperatieve opwek neemt sterk toe bij de projecten die nu in de pijplijn zitten vergeleken met de huidige projecten.
- Anders dan bij wind is er een verschil tussen het lokale totaal en het aandeel coöperatief. Het lokale totaal is groter door bv de waterschap projecten, de AVRI, enkele teelt ondersteunde voorzieningen, landgoedeigenaar. Daarnaast zijn er enkele coöperatieve projecten bijgekomen de laatste jaren. Bijvoorbeeld enkele van eCoBuren i.s.m. K3delta (zand- en grindwinning)

ZON EN WIND TOTAAL

Tabel 4 | Energieopbrengst zon- en windprojecten bij elkaar opgeteld

HUIDIG ZON+WIND	
Opbrengst lokaal van totaal	43%
Opbrengst coöperatief van totaal	33%
PIJPLIJK ZON+WIND	
Opbrengst lokaal van totaal	43%
Opbrengst coöperatief van totaal	28%
Totaal huidig en pijplijk 2030 zon+wind	100%
Opbrengst GWh lokaal van totaal	43%
Opbrengst GWh coöperatief van totaal	30%

FINANCIËLE PARTICIPATIE IN DE PRAKTIJK

Omwonenden regeling	<p>Culemborg (Uitgangspunt daarbij is dat alle landeigenaren en pachters in een nader te bepalen straal van minimaal 300 meter rondom een windpark samen bepalen hoe de grondopbrengst wordt verdeeld en dat de omwonenden een bedrag per huishouden ontvangen als hun woning binnen dat gebied ligt.)</p> <p>Neder-Betuwe Maasdriel Zaltbommel</p>
Omgevingsfonds	<p>Buren Neder-Betuwe West Betuwe Maasdriel (oprichting gepland 2024) Zaltbommel Culemborg (eigen omgevingsfonds Betuwewind)</p>
Financiële deelneming sec (dus niet via coöperatie)	<p>Neder-Betuwe Zaltbommel Provincie Gelderland</p>
N.v.t. (geen projecten)	
N.v.t./ anders/niet bekend	Tiel (nog geen beleid)

5.3 Bevindingen lokaal eigendom en financiële participatie in Rivierenland in de praktijk

De bevindingen zijn bedoeld om een antwoord te geven op de vraag: hoe staat het met de doelstelling van 50% lokaal eigendom bij projecten voor zon en wind?

- Op dit moment wordt de 50% niet gehaald. Als we zon en wind bij elkaar optellen verwachten we een aandeel lokaal eigendom van 43% in 2030.
- Bij de projecten voor zon op veld is 56% in 2030 haalbaar als lokaal eigendom bij de pijplijnprojecten goed wordt ingevuld. Van het totaal is 25% coöperatief.
- Voor zon geldt de conclusie alleen als bij de pijplijnprojecten de betrokken coöperaties ook daadwerkelijk mede-eigenaar worden.
- Bij windprojecten is het lokale eigendom 37% van het totaal als in 2030 de pijplijnprojecten zijn gerealiseerd.
- Het aandeel lokaal eigendom neemt af in de toekomst. Dit komt doordat in de pijplijnprojecten er een relatief groot aandeel is van het project Echteld-Lienden (PIP-provincie) waar geen lokaal eigendom is voorzien. Bij de andere windprojecten in de pijplijn is er wel lokaal eigendom.
- Bij zonnenvelden (incl. water) is in 2030 de lokale opbrengst 56% van het totaal.
- Op dit moment is van de zonnenvelden in Rivierenland 30% in lokaal eigendom. Het landelijke cijfer is 20,2%. Van de windprojecten is op dit moment 45% in lokaal eigendom, landelijk 36,1%. De regio scoort op dit moment dus beter dan het landelijk gemiddelde.
- Het lokale en coöperatieve aandeel bij zonneprojecten is in de pijplijn sterk toegenomen.
- De totale regionale jaarlijkse bijdrage aan de lokale omgevingsfondsen is in 2030: 388.085 euro (144.685 + 243.400).
- Voor het inzicht in de totale regionale financiële participatie leveren opbrengsten voor lokale omgevingsfondsen maar een deel van het inzicht. De uitkeringen aan leden van een coöperatie die hebben geïnvesteerd horen hier ook bij. Ook de vergoedingen voor grondeigenaren, omwonenden, lokale en regionale aandeelhouders zouden moeten worden opgeteld voor een volledig beeld. Bovendien hebben sommige coöperaties ook duurzaamheidsfondsen met een vergelijkbare werking als het lokale fonds.

6 VOORTSCHRIDDEND INZICHT IN DE PRAKTIJK

WEST BETUWE

Wat je merkt in deze hele discussie is dat er meerdere wegen naar Rome leiden. Er is niet één oplossing. De constructie die wij hebben gekozen bij het zonnepark van The Dutch en de discussie daaromheen, heeft ertoe geleid dat wij een contra expertise hebben laten uitvoeren door een adviesbureau. Dat adviesbureau onderschreef dat de constructie die was gekozen viel binnen de definitie in het vastgestelde beleidskader. Ook bij het zonnepark rondom knooppunt Deil is weer een andere constructie gekozen.

ZALTBOMMEL

Zaltbommel zit midden in een heroverweging van het gehele beleid richting energie infrastructuur en smart energy hubs. Zaltbommel wil ruimtelijk gaan sturen en middelen die zijn vrijgemaakt bijvoorbeeld niet alleen in windmolens of zonneparken te stoppen maar ook in batterijen, i.v.m. netcongestie. Ook de manier waarop nu wordt omgegaan met financiële participatie en lokaal eigendom wordt aangescherpt. Idee is om het om te buigen (op aangeven van ESR) naar:

- Een reeds bij inschrijving getekende SOK tussen inschrijver en (vertegenwoordiger van) lokale partijen; zwaarder dus dan alleen een inspanningsverplichting. En dan kan er nog een gewicht aan worden gehangen van hogere score bij hoger percentage.
- RO trekken we naar voren. We gaan zelf iets dieper verkennen waar de zoekgebieden liggen. I.p.v. dat we alleen achteraf gaan toetsten. Zowel met de verkenning vooraf als met de toets achteraf gaan we een score hangen aan in hoeverre de locatie past in ons beoogde energiesysteem (bijvoorbeeld: hoever ligt het van de beoogde Smart Energy Hub vandaan?)

BUREN

Het draagvlak vereiste is echt maatwerk project en locatie specifiek. Soms ontstaat er een spanningsveld tussen wat in beleid in zwarte letters staat en wat inwoners/omwonenden willen. Dit is een dynamiek die je niet vooraf kunt inschatten, maar wel belangrijk is om mee te kunnen wegen. De resultaten uit de omgevingsdialoog en daarmee het lokaal draagvlak en project specifieke aspecten kan aanleiding zijn om met bestuurlijke instemming af te wijken van de ruimtelijke of participatie kaders.

Het zou maar zo kunnen dat er een grens is aan wat lokaal eigendom opgebracht kan worden. Zeker bij veel en meerdere projecten kan de lokale vijver waar in we vissen nog wel eens te klein blijken. Verder zal kunnen blijken dat bij de vergunningverlening gemaakte afspraken later wellicht niet haalbaar blijken en dan is de vraag wat je als gemeente/vergunningverlener gaat doen. Hebben we nog geen ervaring mee.

MAASDRIEL

De notitie lokaal eigendom en participatie genoemd in de Visie zon en wind Maasdriel¹ worden naar verwachting gerealiseerd in 2024. De voorbereiding van de tender voor zonne-energie stond gepland vanaf 2023. Hiermee wordt naar verwachting gestart in 2024.

Borging

Tijdens het opstellen van deze inventarisatie worstelden we met de vraag hoe te bepalen of de beleidsregels rondom lokaal eigendom en/financiële participatie goed geborgd zijn. Kan er sprake zijn van goede borging als de verantwoordelijkheid ligt bij één individu, zonder duidelijke afvinklijstjes of afspraken op welke momenten in het proces (ontwikkeling, realisatie, exploitatie) gecheckt wordt en wat de mogelijkheden en/of consequenties zijn als niet wordt voldaan aan wat in het gemeentelijk beleid staat opgenomen? Een gesprek met de Omgevingsdienst Rivierenland (ODR) gaf enige opheldering. De ODR toetst plannen voor de opwek van duurzame energie en verstrekt de omgevingsvergunning. Dit geldt voor zeven gemeenten, Tiel voert deze taak zelf uit. De ODR toetst op bestemmingsplannen en planologische (fysiek ruimtelijk) aspecten. Niet op sociale aspecten als participatie of wie financieel rendement ontvangt op de ruimtelijke ontwikkeling waarvoor een vergunning wordt aangevraagd.

Op dit moment melden initiatiefnemers zich bij gemeenten omdat de opwek van duurzame energie nog niet in bestemmingsplannen is opgenomen. Zo raken gemeenten en initiatiefnemer met elkaar in gesprek en kunnen afspraken opgenomen worden in een principe besluit en een anterieure overeenkomst. Dit legt de afspraak vast, maar daarmee is de borging, de toetsing nog niet per definitie goed geregeld.

Nu de Omgevingswet van kracht is zullen bestemmingsplannen vervangen worden door een omgevingsplan. Te verwachten valt dat daar de opwek van duurzame energie wel in wordt opgenomen. Een vergunningaanvraag verloopt dan via de ODR en contact van initiatiefnemer richting gemeente is dan niet langer vanzelfsprekend. De toetsing op niet planologische aspecten als participatieprocessen en lokaal eigendom is daarmee ook nog niet gewaarborgd.

Er zal dus gezocht moeten worden naar een manier waarop ofwel criteria als participatieprocessen en lokaal eigendom worden opgenomen in toetsing door ODR ofwel zal op een andere manier toetsing en borging vastgelegd moeten worden. Wellicht bieden aanvullende voorwaarden in het omgevingsplan een oplossing, kunnen criteria in de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) worden opgenomen, of in de voorwaarden voor subsidies. Tot het moment dat dit is uitgezocht en ingeregeld is er zuiver theoretisch gezien bij geen enkele gemeente sprake van goede borging.

7 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

7.1 Conclusies

Lokaal eigendom is belangrijk omdat het over het algemeen bijdraagt aan een hogere maatschappelijke acceptatie (lasten & lusten in evenwicht) + lokale communicatie en aanspreekbaarheid. Het is een middel om de lokale omgeving zeggenschap te geven over de ontwikkeling en exploitatie van een wind of zonproject. Het draagt bij aan democratisering van de energietransitie en biedt grote kansen om de opbrengsten binnen de regio te houden en bij te dragen aan een lokale energie-infrastructuur en zo de lokale leefomgeving van inwoners te versterken.

Het belang van zeggenschap neemt in rap tempo toe. Waar het begon met zeggenschap over de opwek, gaat het inmiddels ook over (de prijs van) de geleverde stroom en aan wie die geleverd wordt. Bovendien gaat het ook een belangrijke rol spelen binnen het warmtevraagstuk.

De hoofdvraag van dit kennisdocument is hoe 50% lokaal eigendom en financiële participatie in de regio Rivierenland worden ingevuld in beleid en in de uitvoering van projecten.

1. Alle gemeenten en de provincie streven naar (minstens) 50% lokaal eigendom en/of financiële participatie. Er zijn verschillende uitwerkingen.
2. Sommigen hebben de uitgangspunten helder en meetbaar (relatief hard), anderen meer als streven (relatief zacht) geformuleerd.
3. De toetsing van het nakomen van de beleidsregels door ontwikkelaars is niet bij alle gemeenten goed geborgd.
4. Commerciële partijen streven naar maximaal rendement. Willen we in Rivierenland lokaal eigendom realiseren dan moet het bevoegd gezag (gemeente of provincie) dit afdwingen met duidelijk beleid en rechte rug.
5. Het rendement is het hoogst in de ontwikkelingsfase. Daarom is het belangrijk om in het beleid duidelijk te maken dat er sprake moet zijn van lokaal eigendom vanaf de start (ontwikkeling). Dit is niet bij alle gemeenten en provincie duidelijk vastgelegd.
6. Voor windprojecten is het **verwachte** aandeel lokaal eigendom in 2030 33%. Daarmee halen we dus het streven van 50% niet. (De PIP Echteld Lienden een groot aandeel in de pijplijn heeft, zonder lokaal eigendom (Vattenfall is initiatiefnemer). Bij de pijplijn projecten in Maasdriel, Zaltbommel, Culemborg, Midden-Betuwe is er wel lokaal eigendom maar dat weegt niet op tegen de PIP.)
7. Voor zonprojecten is het **verwachte** percentage lokaal eigendom in 2030 55%, 23% is lokaal en coöperatief (de overige 32% zijn lokale ondernemers en overheden). Hier is de trend dat het % lokaal en ook het % coöperatief stijgt door de projecten in de pijplijn.

8. Voor financiële participatie ontbreken zowel beleidsdoelen als de gegevens voor een compleet beeld. Alleen voor het onderdeel omgevingsfonds kunnen we zeggen dat er na realisatie van de projecten in de pijplijn jaarlijks 384.085 euro (140.685 + 243.400) aan de lokale omgevingsfondsen wordt bijgedragen.
9. De borging van beleid over lokaal eigendom is op dit moment niet goed geregeld.

“De harde opstelling van 2 wethouders en gedeputeerde is de enige reden dat lokaal eigendom door Betuwewind een succes is geworden. En dat is ook precies de reden, waarom het bij veel andere projecten in Nederland niet goed van de grond komt”

Gerlach Velthoven | directeur Betuwewind

7.2 Aanbevelingen voor vervolg

1. De inventarisatie van de projecten (bijlage 2) te beschouwen als 0-meting en de vooruitgang te blijven monitoren de komende jaren door het opnemen in de barometer van het Energieportaal Rivierenland. **(actie Werkgroep Elektriciteit)**
2. Deze inventarisatie te gebruiken voor het regionale gesprek over lokaal eigendom en het onderling uitwisselen van kennis en ervaring hierover. **(actie regiegroep en stuurgroep)**
3. Op basis van de huidige cijfers en prognose wordt het doel van 50% lokaal eigendom op wind niet gehaald. Willen we dit wel halen, zal actief ingrijpen/ actie ondernemen nodig zijn. **(actie gemeenten)**
4. Neem lokaal eigendom en financiële participatie ook op in het overkoepelende (algemene) participatiebeleid. En leg de relatie met beleid Omgevingswet. **(actie provincie en gemeenten)**
5. Wees duidelijk in de formulering van je beleidskaders. Woorden doen ertoe. Wat de inventarisatie naar lokaal eigendom en financiële participatie in Rivierenland duidelijk heeft gemaakt is dat er een variëteit aan formuleringen bestaat. Alleen als in het gemeentelijk beleid 50% lokaal eigendom als harde voorwaarde staat genoemd ben je als gemeente echt duidelijk wat je van initiatiefnemers verwacht. Ook is het belangrijk om in het beleid op te nemen dat het uitgangspunt van 50% lokaal eigendom voor de omgeving vanaf de ontwikkelingsfase geldt. Ten slotte is het zinvol om ook tijdens het proces waarin afspraken worden gemaakt, dan wel verplichtingen worden opgelegd, meteen wordt nagedacht over hoe de gelden ten goede van de omgeving en op de juiste plek terechtkomen. **(actie zie 6 & 7)**

6. De provincie werkt op dit moment aan het actualiseren van haar windbeleid. We adviseren om de paragraaf over lokaal eigendom en financiële participatie aan te scherpen. **(actie provincie)**
7. Ook de gemeente Tiel werkt op dit moment aan het opstellen van haar visie rondom windbeleid. Wij adviseren om de conceptversie voor deze visie eventueel aan te scherpen op basis van dit document. De andere gemeenten kunnen een evaluatie van het huidige beleid en/of de uitvoering daarvan overwegen. **(actie gemeenten)**
8. Mensen verwachten een betrouwbare én voorspelbare overheid. In dat licht zou het geen verschil moeten maken voor initiatiefnemers welk overheidsorgaan de bevoegdheid voor vergunningverlening pakt. Eenzelfde beleidskader voor lokaal eigendom is ook duidelijker bij grensoverschrijdende projecten zoals Echteld/Lienden en OER. Daarom achten wij het wenselijk om een eenduidig beleid voor lokaal eigendom en financiële participatie binnen Rivierenland (gemeenten en provincie) te maken, op basis van de beste teksten die voorhanden zijn en met lokaal eigendom als harde voorwaarde. Maak bijvoorbeeld een regionaal woordenboek / begrippenkader over lokaal eigendom en financiële participatie ter inspiratie voor lokaal beleid. **(actie RES- team i.o.m. regiegroep)**
9. Maak gebruik van de bestaande mogelijkheden zoals een anterieure overeenkomst om de afspraken over lokaal eigendom en financiële participatie goed vast te leggen met initiatiefnemer en bewaak de nakoming ervan. **(actie gemeenten)**
10. Ga in gesprek met de ODR om de borging van niet planologische aspecten, zoals participatieprocessen en lokaal eigendom goed geregeld te krijgen binnen de Omgevingswet. **(actie gemeenten i.s.m. ODR)**
11. Overweeg om het beeld van de financiële opbrengst in euro's voor de regio rivierenland compleet te maken. **(actie RES-team i.s.m. werkgroep elektriciteit)**

Aanvullende aanbevelingen/ tips op basis van de opgedane kennis:

12. Overheden leggen nu vaak de verantwoordelijkheid voor een omgevingsdialoog en participatietraject bij een initiatiefnemer neer, maar de overheid kan ook eerst zelf een omgevingsdialoog voeren om met inwoners de criteria op te stellen, waaraan een initiatiefnemer moet voldoen om een opwekproject voor de omgeving acceptabel te maken. Dit brengt inwoners veel meer in positie, wat ervoor kan zorgen dat lokale energiecoöperaties makkelijker vanaf de ontwikkeling als volwaardig gesprekspartner mee kunnen doen. Ook kan dit bijdragen aan duidelijkere randvoorwaarden aan initiatiefnemers op het gebied van ruimtelijke inpassing, versterking van de biodiversiteit, etc.
13. Met het groeiend belang van zeggenschap (en dus lokaal eigendom) door de ontwikkeling van energiegemeenschappen voor bijvoorbeeld warmte en woonwijken die niet op het net worden aangesloten en energiehub op bedrijventerreinen, is het wenselijk om structureel aandacht voor het thema van lokaal eigendom en financiële participatie te organiseren.
14. Overweeg om in vervolgonderzoek ook aandacht te schenken aan actuele deelaspecten, zoals [inclusieve en rechtvaardige participatie](#).

8 GERAADPLEEGDE BRONNEN

Dit document is tot stand gekomen na raadpleging van onder meer onderstaande bronnen. Teksten uit deze bronnen zijn gedeeltelijk overgenomen en in dit document verwerkt. Om het document overzichtelijk te houden is niet bij elke overgenomen zin een verwijzing naar betreffende document opgenomen.

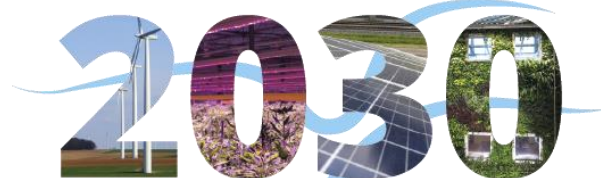
- Beleidsdocumenten gemeenten Rivierenland. (zie links in bijlage 1)
- Beleidsdocumenten provincie Gelderland. (zie links in bijlage 1)
- [Werkblad lokaal eigendom](#) Handvaten voor het faciliteren van lokaal eigendom en het verankeren in beleid, NPRES
- [Werkblad Maatschappelijke Tender](#), Handvaten voor het afwegen waarom, wanneer en hoe je een maatschappelijke tender inzet, NPRES
- [Participatiewaaiër](#)
- [Participatie bij zonne-energie en windenergie op land](#), RVO
- [Hier.nu Lokale energie monitor](#)
- [Energie samen](#), koepel- en belangenorganisatie van energiecoöperaties
- [Hier](#), over samen energie besparen en opwekken en met de buurt van het gas af
- [Gedragscode Zon op Land](#) (2019)
- [Gedragscode Acceptatie & Participatie Windenergie op Land \(oktober 2020\)](#)
- [Knelpunteninventarisatie energiecoöperaties](#), RVO 2023
- [Wind en zonneparken realiseren samen met inwoners](#), energie samen en de natuur & milieufederaties, 2020
- [Opwekprojecten voor iedereen](#), energie samen academie, 2023
- [Menukaart lokaal eigendom](#), RES West-Overijssel, 2021
- [Keuzes en scenario's lokaal eigendom](#), RES West-Overijssel, 2021
- Kamerbrief [Monitor financiële participatie hernieuwbaar op land](#) 2023

Interviews gehouden met:

- Gerlach Velthoven, directeur Energiecoöperatie Betuwewind
- Evert Obdijn, bestuurslid Ecoburen
- Els Holsappel, thematrekker lokaal eigendom en energiegemeenschappen NPRES
- Rudy Lenderink en Riaz Kariman, Vergunningverleners ODR

Dit document is tot stand gekomen met behulp van de medewerking van de leden van de regiegroep voor het aanleveren van informatie en het beantwoorden van aanvullende vragen om een scherper beeld te krijgen.

REGIONALE ENERGIESTRATEGIE

Rivierenland